

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

Bertil Malmberg ./ riksåklagaren ang. hets mot folkgrupp

(Svea hovrätts dom den 16 mars 2022 i mål B 13147-21)

Riksåklagaren har förelagts att svara skriftligen på överklagandet.

Jag vill anföra följande

Inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom. Jag tillstyrker prövningstillstånd.

Bakgrund

Bertil Malmberg har dömts för hets mot folkgrupp till villkorlig dom i förening med 40 dagsböter om 600 kr.

Enligt det åtal som ligger till grund för domstolarnas avgöranden har Bertil Malmberg den 27 april 2021 uttryckt missaktning om folkgruppen sydsudaneser med syftning på nationellt ursprung genom att uppge att personer från nämnda nation har lägst intelligensnivå och sämst IQ eller liknande uttryck. Uttalandet spreds i samband med ett anförande på Region Sörmlands fullmäktige i anslutning till Olof Palmes väg i Nyköping inför omkring 50 personer.

Enligt domstolarna har gärningen begåtts med uppsåt.

Överklagandet till Högsta domstolen

Bertil Malmberg yrkar att han ska frikännas från ansvar.

Han medger de faktiska omständigheterna men anser att hans agerande uppfyller vare sig de objektiva eller subjektiva rekvisiten för straffansvar enligt 16 kap. 8 § brottsbalken.

Om bedömningen ändå görs att han genom sitt uttalande uppsåtligt uttryckt missaktning för folkgruppen Sydsudaneser måste uttalandet, såsom det utformats och i det sammanhang det uttalats, anses tillåtet med hänsyn till yttrandefriheten.

Enligt hans uppfattning är det av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar hans överklagande och anför därvid bl.a. följande.

Brottet hets mot folkgrupp utgör en inskränkning i yttrandefriheten. Av praxis från Europadomstolen framgår att möjligheterna att begränsa yttrandefriheten är särskilt små i politiska sammanhang eller i debatter av allmänt intresse. Prövning av huruvida politiska uttalanden faller inom ramen för yttrandefriheten har i viss mån prövats i svenska domstolar. Målen har då framförallt handlat om vad privatpersoner har gjort för uttalanden eller spridit för politiska budskap på internet. Möjligheten att begränsa yttrandefriheten i de allra yttersta politiska sammanhangen, dvs. i folkvalda församlingar, måste vara små. Hans uttalande kan, i det sammanhang det gjordes, inte anses gå över gränsen för vad som ska kunna diskuteras i en fri och öppen debatt. Uttalandet hade dessutom fått en annan innebörd om han fått slutföra sitt anförande. Det behövs vägledning från högsta instans i frågan om vad som är en godtagbar inskränkning av yttrandefriheten i en pågående politisk debatt i en folkvald församling. Även om praxis från Europadomstolen är tydlig med att möjligheten att inskränka yttrandefriheten i politiska sammanhang är starkt begränsad så synes frågan inte ha prövats av högsta instans i Sverige, vilket det enligt honom finns ett tydligt behov av.

Grunderna för min inställning

Den som i ett uttalande eller i ett annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck, döms för *hets mot folkgrupp* till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter (16 kap. 8 § första stycket brottsbalken).

I en av kommentarerna till Brottsbalken uttalas bl.a. följande (se Roos, Brottsbalk 16 kap. 8 §, avsnitt 2.4.3 Begränsningar av straffansvaret med hänsyn till yttrandefriheten; förhållandet till Europakonventionen, Lexino 2019-03-01 [JUNO]).

Att yttranden eller andra meddelanden straffbeläggs innebär givetvis en inskränkning av yttrandefriheten, även när det är fråga om sådana meddelanden som uttrycker missaktning för särskilt skyddsvärda grupper. Frågan har behandlats i flera lagstiftningsärenden, se senast prop. 2001/02:59 s. 34–36 och 41–42. Sammanfattningsvis kan sägas att avsikten varit att inte varje yttrande som innehåller omdömen om en viss grupp eller varje uttryck för missaktning av en sådan grupp ska vara straffbelagt. För straffansvar bör därför enligt förarbetena krävas att det är fullt klart att uttalandet överskridit gränsen för en saklig och vederhäftig diskussion rörande gruppen i fråga. Detta ger givetvis ingen närmare ledning för bedömningen av ett enskilt fall men illustrerar den balansgång mellan motstående skyddsvärda intressen som inte enbart lagstiftaren utan också

rättstillämparen ställs inför. Det avgörande är under alla förhållanden hur meddelandet framstår vid en objektiv bedömning och Högsta domstolen har i det avseendet framhållit att det med hänsyn till sammanhanget måste stå klart att gärningsmannens uppsåt varit att sprida ett sådant meddelande som innefattat hot mot eller missaktning för gruppen i fråga (NJA 2005 s. 805).

Högsta domstolen har vidare i NJA 2005 s. 805 funnit att straffbestämmelsen i vissa fall bör tolkas mer restriktivt än vad de ovan nämnda förarbetena ger vid handen för att tillämpningen ska vara förenlig med Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Målet gällde en pastor som i en predikan fällt ett antal yttranden om homosexualitet. Uttalandena ansågs av domstolen överskrida gränsen för en saklig och vederhäftig diskussion rörande gruppen homosexuella och fick anses ha gett uttryck för missaktning av gruppen. Rekvisiten för hets mot folkgrupp var därmed uppfyllda. Vidare ansåg domstolen att regeringsformens bestämmelser om religionsfrihet inte medförde frihet från ansvar och det var inte heller uppenbart att grundlagsskyddet för yttrandefrihet lade hinder i vägen för att döma enligt åtalet (prövningen i sistnämnda del gjordes mot dåvarande lydelse av 11 kap. 14

§ regeringsformen om att en domstol fick underlåta att tillämpa en lag som är i strid mot grundlag endast om felet var uppenbart; det förefaller inte troligt att utgången skulle bli en annan i dag när kravet på att felet ska vara uppenbart utmönstrats ur den bestämmelsen). Dock bedömdes att Europakonventionens bestämmelser om religionsfrihet (art. 9) såsom de tolkats i Europadomstolens praxis, och i ljuset av konventionens art. 10 om yttrandefrihet, i detta fall ledde till en annan bedömning i fråga om straffansvaret. Domstolen pekade på att Europadomstolen, när den tar ställning till om en påstådd inskränkning i rättigheterna är legitim (nödvändig i ett demokratiskt samhälle) prövar om den svarar mot ett angeläget samhälleligt behov, om den är proportionell med det legitima ändamål som ska tillgodoses och om de skäl som åberopas för att berättiga inskränkningen är relevanta och tillräckliga. När det gäller uttryck som sprider, förespråkar, uppmuntrar eller rättfärdigar hat grundat på intolerans, inklusive religiös intolerans (s.k. *hate speech*) har Europadomstolen ansett att det kan vara nödvändigt att bestraffa eller hindra sådana uttalanden. Något hate speech ansågs det inte vara fråga om i fallet och domstolen fann att Europadomstolen sannolikt skulle ha funnit att inskränkningen i den tilltalades rätt att förkunna sin "i bibeln grundade" uppfattning som en fällande dom skulle utgöra var oproportionerlig. En konventionsenlig tolkning av begreppet missaktning innebar därför enligt domstolen att åtalet skulle ogillas.

Högsta domstolens avgörande kan knappast anses ha bäring enbart på missaktning p.g.a. sexuell läggning utan även på de andra grunderna. Däremot kan diskuteras om slutsatserna i avgörandet begränsas till fall som avses i Europakonventionens art. 9. I vart fall har Högsta domstolen i NJA

2006 s. 467, där prövningen enbart skedde mot art. 10, funnit att en konventionsenlig tillämpning av straffbestämmelsen om hets mot folkgrupp tillät att ansvar utdömdes. Situationen vid spridningen ansågs dock annorlunda än den i NJA 2005 s. 805. I 2006 års fall var fråga om utdelande av flygblad med kränkande uttalanden mot homosexuella som grupp i en skola. Domstolen beaktade att art. 10 också föreskriver en plikt att så långt möjligt undvika uttalanden som är omotiverat kränkande för andra och som utgör angrepp på deras rättigheter. Därvid beaktade domstolen att syftet med flygbladen – som enligt de tilltalade var att initiera en debatt om skolans objektivitet – hade kunnat uppnås utan uttalanden som varit nedsättande för gruppen homosexuella.

Europadomstolen har i dom den 9 februari 2012, mål 1813/07, prövat huruvida Högsta domstolens dom i NJA 2006 s. 467 innebar en kränkning av Europakonventionens art. 10. Domstolen fann att så inte var fallet eftersom inskränkningen i yttrandefriheten sågs som nödvändig för att skydda andras rykte och rättigheter. I avgörandet pekade Europadomstolen bl.a. på att utdelandet av flygbladen skedde i en skola där de tilltalade inte gick och dit de inte hade fri tillgång samt att de flygbladen lämnades till var i lättpåverkad och känslig ålder. Vidare fann domstolen att de utdömda påföljderna (villkorlig dom och böter respektive skyddstillsyn) inte var överdrivna med hänsyn till gärningen. Huruvida bedömningen förändrats om någon av de särskilt anmärkta omständigheterna inte varit för handen är oklart.

Min bedömning

Tingsrätten har beträffande skuldfrågan uttalat följande.

Det saknas skäl att ifrågasätta Bertil Malmbergs uppgift om att han följde sitt manus vid tillfället i fråga. Tingsrätten utgår därför ifrån att hans inlägg hade den lydelse som framgår ovan. Det är vidare klarlagt att hans inlägg spreds på sådant sätt som avses i den tillämpliga straffbestämmelsen. Att säga att en viss folkgrupp är bland de folkslag som har lägst intelligens i världen får objektivt sätt anses nedsättande och som ett sätt att uttrycka missaktning. Frågan är då om Bertil Malmbergs inlägg var en sakligt motiverad kritik, om det omfattas av yttrandefriheten samt om Bertil Malmberg hade uppsåt till att kränka folkgruppen.

Av Bertil Malmbergs manus framgår att uttalandet gjordes när han avsåg att diskutera arbetslösheten, vilken angavs vara högre i Sörmland än i riket i övrigt. Att göra kopplingar mellan flyktinginvandring och arbetslöshet kan utgöra en del av en saklig politisk debatt samt omfattas av yttrandefriheten. I uttalandet pekar Bertil Malmberg emellertid ut en specifik folkgrupp och det är svårt att tolka uttalandet på annat sätt än att den utpekade folkgruppen skulle vara mindre värd än andra folkgrupper. Att säga så utgör enligt tingsrättens mening hets mot folkgrupp. Även om Bertil Malmbergs

övergripande syfte var att peka på faktorer som kunde påverka arbetslösheten så använde han de ovan nämnda kvotflyktingarna som exempel och uttalade sig nedsättande om dem. Han får därför anses ha haft uppsåt till den åtalade gärningen. Sammantaget så är åtalet styrkt.

Hovrätten uttalade i sina domskäl bl.a. följande.

Även med beaktande av vad som föreskrivs om yttrandefrihet i den s.k. Europakonventionen (EKMR) kommer hovrätten inte till någon annan slutsats i fråga om skuld än tingsrätten har gjort. Hovrätten ansluter sig vidare till tingsrättens påföljdsbestämning. Tingsrättens dom ska alltså inte ändras.

Jag instämmer i domstolarnas bedömningar och vill för egen del framhålla följande.

En förutsättning för ett väl fungerande, tryggt och demokratiskt samhälle är att det finns reella möjligheter att motverka hatbrott. I detta ligger att samhället effektivt måste kunna motarbeta och beivra sådana rasistiska och liknande uttryck som lagstiftningen om hets mot folkgrupp tar sikte på. Enligt min uppfattning måste detta kunna gälla även i de fall sådana uttalanden görs under en politisk debatt eller som en del i det demokratiska samtalet. Mot bakgrund av de allt fler synnerligen allvarliga våldsbrott som begås med hat som motiv ökar insikten om att ord har mycket stor betydelse, inte minst när de uttalas i den allmänna debatten. Det måste därför, som Europadomstolen ger uttryck för i det rättsfall som redogörs för ovan, finnas en plikt också för den som utnyttjar sin yttrandefrihet att i möjligaste mån undvika uttalanden som måste anses omotiverat kränkande för skyddade grupper. Inte minst om budskapet lika gärna kan föras fram på ett sätt som inte kränker exempelvis folkgruppen ifråga.

Enligt min uppfattning går Bertil Malmbergs uttalande klart över gränsen för vad som kan anses ligga inom yttrandefrihetens ram. Bertil Malmberg har genom sitt kategoriska uttalande pekat ut en hel folkgrupp som lägre stående. Utpekandet, som alltså enbart bygger på folkgruppens härkomst/nationalitet, är dessutom totalt grundlöst. Även om, som försvaret gör gällande, hans uttalande bör ses som en mindre del i ett allmänt resonemang med hänvisning till forskning om bl.a. utbildningsnivå, är det enligt praxis det omedelbara intrycket på plats som är avgörande för hur uttalandet ska uppfattas, inte hur uttalandet ter sig vid en analys i efterhand. Jag vill därvid framhålla att det i målet är omvittnat att flera av deltagarna i mötet reagerade starkt på hans uttalande och att mötets ordförande valde att avbryta hans anförande

Jag vill i sammanhanget också peka på att Migrationsverkets beslut om placering av kvotflyktingar i en viss kommun inte kan överprövas av politiker på vare sig kommunal eller regional nivå. Det kan därför ifrågasättas på vilket sätt Bertil Malmbergs uttalande om mottagande av kvotflyktingar från

Sydsudan kunnat ha för saklig betydelse gällande diskussionen om regionens årsredovisning. I vilket fall som helst har det funnits flera möjligheter för Bertil Malmberg att föra ut sina budskap utan att kränka den aktuella folkgruppen.

Bertil Malmberg har genom sitt uttalande uttryckt missaktning mot folkgruppen Sydsudaneser. Uttalandet har spritts till ett femtiotal personer som deltog i mötet med regionfullmäktige. Uttalandet ligger klart över gränsen för vad som kan anses ligga inom ramen för yttrandefriheten såsom den kommer till uttryck i Regeringsformen och Europakonventionen. Bertil Malmberg har begått gärningen med uppsåt. Bertil Malmberg ska därför dömas för hets mot folkgrupp. Jag instämmer i domstolarnas påföljdsbestämning. Hovrättens domslut ska således fastställas.

Prövningstillstånd m.m.

Av 54 kap. 10 § rättegångsbalken följer att prövningstillstånd får meddelas endast om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens) eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag (extraordinär dispens).

För prejudikatdispens krävs att ett avgörande av Högsta domstolen får generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar.

Utvecklingscentrum, som inom Åklagarmyndigheten ansvarar för rätts- och metodutveckling bl.a. när det gäller brotten enligt 16 kap. brottsbalken, har som sin uppfattning angett att frågan om det föreligger straffansvar för hets mot folkgrupp i en situation som den nu förevarande bör prövas av högsta instans.

Jag instämmer i Utvecklingscentrums uppfattning men vill också tillägga att (som även framhålls i ovan nämnda kommentar till brottsbalken) rättsläget i fråga om i vilken utsträckning bestämmelsen om hets mot folkgrupp är förenlig med Europakonventionen knappast kan anses ha blivit klarlagt genom Högsta domstolens avgöranden på området. Inte heller kan Europadomstolens dom den 9 februari 2012 i mål 1813/07 ge någon fullständig ledning i frågan. Den fråga som därvid särskilt aktualiseras här är om religionsfriheten har ett starkare skydd än den politiska friheten.

Mot ovan bakgrund och då målet i sig är lämpligt för en prövning i Högsta domstolen tillstyrker jag att prövningstillstånd meddelas.

Bevisning m.m.

1. Bertil Malmbergs uppgifter
2. Förhör med vittnet **Tomas Borin** angående hans iakttagelser vid händelsen. Förhöret ska styrka påstått uttalande samt att uttalandet spreds till omkring 50 st. personer
3. Förhör med vittnet **Marcus Pehrsson** angående hans iakttagelser vid händelsen. Förhöret ska styrka att den tilltalade använde uttrycken IQ och intelligensnivå vid framförandet.

Som skriftlig bevisning åberopas del av protokoll från aktuellt möte (förundersökningsprotokollet s. 11 f.) samt det manus som Bertil Malmberg gett in (förundersökningsprotokollet s. 45 f.).

Förhören under p. 1-3 åberopas genom uppspelning av ljud- och bildupptagningar av förhören vid tingsrätten.

Målet kan avgöras på handlingarna.

Katarina Johansson Welin

My Hedström

Kopia till
Utvecklingscentrum
Åklagarkammaren i Nyköping (AM-65043-21)
Chefsåklagaren Robert Eriksson